

УДК 304.4
DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.196>

Н. М. Грень
кандидат юридичних наук,
суддя
Львівського окружного адміністративного суду
orcid.org/0000-0001-5780-9423

ГАРАНТУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ

У статті розглянуто проблему правової дискримінації. Констатовано, що права та свободи людини є ключовою цінністю для держави, що має стати основою формування правової політики та розвитку законодавства. Однією з основних засад функціонування сучасної держави є забезпечення принципу рівності як ключової можливості для формування та функціонування інституту прав людини. Рівність передбачає протидію дискримінації, що проявляється в наданні незаконної переваги або утисках певних категорій суб'єктів права. Дискримінація – це суттєва проблема сучасного суспільства, тому ключовим питанням розвитку сучасної системи права є подолання проблем дискримінації та гарантування захисту прав і свобод громадян.

Доведено, що правова політика недискримінації проявляється через комплекс національного гарантування превентивних та убезпечувальних механізмів гарантування рівності прав та свобод громадян. Основними механізмами забезпечення правової політики є комплекс гарантій.

Всі гарантії у сфері протидії порушенню принципів рівності можна, на думку автора, розділити на чотири групи.

До першої групи віднесемо політичні гарантії. Перш за все до неї віднесемо наявність публічної влади, що має забезпечувати, організовувати та контролювати вектори розвитку правової політики у зв'язку з недискримінацією. Іншою вагомою гарантією є не тільки наявність публічної влади у зв'язку з функціонуванням її органів, але й напрям демократизації всієї політичної системи. Також зазначено, що гуманізм – це ще одна гарантія у сфері протидії дискримінації, що полягає в ідеології абсолютної людської цінності.

До другої групи гарантій правової політики протидії дискримінації віднесено ідеологічні гарантії. Зазначено розвинутий рівень правової культури, терпимості та правової обізнаності, що є дієвим механізмом недопущення дискримінації.

До третьої групи гарантій віднесено соціальні. Негативні соціальні чинники зумовлюють значне зростання дискримінації. Соціальне забезпечення всіх верств населення, стимулювання рівного та справедливого економічного розподілу природних та національних ресурсів слугує засобом належної реалізації правової політики недопущення та протидії дискримінації.

Четверту групу гарантій складають юридичні гарантії.

Ключові слова: дискримінація, правова політика, права людини, гарантії, протидія дискримінації.

Gren N. M. GUARANTEEING A LEGAL POLICY OF NON-DISCRIMINATION

The article considers the problem of legal discrimination. It was stated that human rights and freedoms are a key value for the state, should be the basis for the formation of legal policy and development of legislation. One of the basic principles of the functioning of the modern state is to ensure the principle of equality as a key opportunity for the formation and functioning of the institution of human rights. Equality involves counteracting discrimination, which is manifested through the granting of an illegal advantage or the oppression of certain categories of legal entities. Discrimination is a significant problem of modern society, so the key issue in the development of the modern legal system is to overcome the problems of discrimination and guarantee the protection of the rights and freedoms of citizens.

It is proved that the legal policy of non-discrimination is manifested through a set of national guarantees of preventive and precautionary mechanisms to guarantee equal rights and freedoms of citizens. The main mechanisms for ensuring legal policy are a set of guarantees.

According to the author, all guarantees in the field of combating violations of the principles of equality can be divided into four groups.

The first is political guarantees. First of all, it includes the existence of public authorities, which should provide, organize and control the vectors of legal policy development in the light of non-discrimination. Another important guarantee is not only the existence of public power in the light of the functioning of its bodies, but also the direction of democratization of the entire political system. It is also stated that humanism is another guarantee in the field of anti-discrimination, which lies in the ideology of absolute human value.

The second group of guarantees of the legal policy of anti-discrimination includes ideological guarantees. It is indicated that the developed level of legal culture, tolerance and legal awareness is an effective mechanism for preventing of discrimination.

The third group of guarantees includes social ones. Negative social factors lead to a significant increase in discrimination. Social security of all segments of the population, promotion of equal and fair economic distribution of natural and national resources serves as a means of proper implementation of legal policy to prevent and combat discrimination.

The fourth group of guarantees is legal guarantees.

Key words: discrimination, legal policy, human rights, guarantees, preventing of discrimination.

Постановка проблеми. Права та свободи людини є ключовою цінністю для держави, що має стати основою формування правової політики та розвитку законодавства. Однією з основних засад функціонування сучасної держави є забезпечення принципу рівності як ключової можливості для формування та функціонування інституту прав людини. Рівність передбачає протидію дискримінації, що проявляється в наданні незаконної переваги або утисках певних категорій суб'єктів права. Дискримінація – це суттєва проблема сучасного суспільства, тому ключовим питанням розвитку сучасної системи права є подолання проблем дискримінації та гарантування захисту прав і свобод громадян.

Термін «дискримінація» походить від латинського “discriminatio”, що перекладається як «розрізняти, оцінювати». Великий енциклопедичний словник визначає дискримінацію як приниження (фактичне чи юридичне) прав якої-небудь групи громадян з огляду на їх національність, стать, расу, віросповідання тощо [1]. Отже, різні види дискримінації зумовлюють потребу спеціалізованого підходу до забезпечення прав окремих груп громадян, тому актуалізується проблема гарантування прав особи через протидію дискримінації.

Стан дослідження. Представники сучасної юридичної науки неодноразово звертались до питання дискримінації, зокрема Д. Белов, Ю. Бисага, Н. Дрьоміна-Волок, І. Жаровська, Г. Журавльова, М. Скорик. Проте сьогодні дискримінація є широким поняттям, виокремлюють багато ознак дискримінації, кожна з яких має свої особливості, проблемні складові частини та засоби подолання, тому вагомою проблемою є висвітлення питання гарантування правової політики протидії та запобігання дискримінації в окремому контексті.

Метою статті є аналіз теоретико-правових аспектів гарантування правової політики недискримінації.

Виклад основних положень. Правова політика недискримінації проявляється через комплекс національного гарантування превентивних та забезпечувальних механізмів гарантування рівності прав та свобод громадян. Основними механізмами забезпечення правової політики є комплекс гарантій,

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови юридичні гарантії визначаються як законодавчо закріплені засоби охорони прав і свобод громадян, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку, інтересів суспільства й держави [2, с. 173]. О. Скакун під гарантіями прав, свобод та обов'язків людини й громадянина розуміє систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів та засобів, які забезпечують їхню фак-

тичну реалізацію, охорону та надійний захист [3, с. 203].

Гарантування рівності для всіх громадян є невід'ємною частиною прогресу людства, елементом демократії та важливою умовою розбудови правової держави. Однак тільки в умовах верховенства права, коли реально забезпечуються не тільки рівні права, але й рівні можливості їх реалізації різноманітними організаційно-правовими засобами, стверджується принцип рівності усіх громадян [4, с. 193].

Всі гарантії у сфері протидії порушення принципів рівності можна, на нашу думку, розділити на чотири групи.

До першої групи віднесемо політичні гарантії. Перш за все до неї віднесемо наявність публічної влади, що має забезпечувати, організовувати та контролювати вектори розвитку правової політики у зв'язку з недискримінацією. Функціонування політичної влади – складний процес, який базується на усвідомленні соціальних інтересів. Воно необхідне для того, щоб зуміти винести рішення, адекватні ситуації, а також ті, що в майбутньому служитимуть інтересам різних соціальних груп [5].

Також вагомою гарантією є не тільки наявність публічної влади у зв'язку з функціонуванням її органів, але й напрям демократизації всієї політичної системи. О. Скрипнюк виділяє два основні значення, в яких демократію використовують у сучасній правовій і політичній науках. З одного боку, це модель організації системи відносин між державою та суспільством, яка передбачає обов'язкову участь усіх чи більшості громадян у реалізації процесу державного управління. З іншого боку, під прямою демократією розуміють не стільки певну модель демократії та демократичного врядування, скільки лише один зі способів участі народу в процесі державного управління [6, с. 125–126]. І. Жаровська чітко мотивує, що «формування громадянського суспільства та заохочення громадської активності визнано пріоритетним завданням суспільно-політичного розвитку» [7, с. 242]. Продовжує цю думку Я. Богів таким чином: «спосіб вираження народного суверенітету передбачає спільну активність громадян у вираженні свого незадоволення становищем у державі. Водночас дії громадян все ж таки повинні мати певні правові межі, які забезпечили б демократичний характер зазначеної форми народного волевиявлення» [8, с. 210].

Отже, демократичний правовий розвиток держави забезпечує участь народу в здійсненні влади та правової політики. Саме народ первинно зацікавлений в подоланні нерівності, оскільки дискримінація стосується зазвичай найбільш незахищених верств суспільства. Врахування думки

останніх може забезпечуватися виключно через демократичні процедури.

Гуманізм – це ще одна гарантія у сфері протидії дискримінації, що полягає в ідеології абсолютної людської цінності. «Бути людиною означає саме бути моральною, тобто враховувати у своїх вчинках інтереси та цінності інших людей і поважати їхню гідність, бути гуманною. Ця базова європейська цінність означає повагу до кожного індивіда, визнання в ньому особистості» [9, с. 12]. Якщо держава визнає ідеологію гуманізму, то разом з нею впроваджує найвищі європейські цінності недискримінації, свободи, солідарності, толерантності. Це є основою недопущення порушення прав та свобод людини й громадянина.

До другої групи гарантій правової політики протидії дискримінації віднесемо ідеологічні гарантії. Як зазначають науковці А.С. Шевченко та О.М. Ситник, «провідна функція правової ідеології полягає в здійсненні впливу на формування й еволюцію правової, політичної та моральної свідомості, світогляду та загальної культури індивідів, на зміцнення в суспільстві правових знань, піднесення престижу та авторитету держави, права та законодавства» [10, с. 20]. Отже, розвинутий рівень правової культури, терпимості та правової обізнаності – ось дієвий механізм недопущення дискримінації. Звіт Євробарометра за 2019 рік про дискримінацію в ЄС свідчить про те, що 40% осіб в ЄС вважають, що вікова дискримінація сильно поширена в їхній країні [11, с. 75]. Викоринити проблему можна, однак для цього потрібно як розвинуте громадянське суспільство, так і механізми, що здійснюються правовою державою.

До третьої групи гарантій віднесемо соціальні. «Соціальні гарантії – це сукупність юридичних, економічних, матеріальних та інших засобів, що забезпечують реалізацію конституційних зобов'язань держави перед своїми громадянами для задоволення їхніх соціальних потреб не нижче законодавчо встановлених норм» [12, с. 497].

Негативні соціальні чинники зумовлюють значне зростання дискримінації. Особа, котра не має достатніх засобів для забезпечення гідного рівня життя, страждає через те, що не може забезпечити для себе та своєї родини належні умови проживання, харчування, освіти, культурного дозвілля тощо. Також проблеми виникають в разі порушення права, оскільки скористатися правом на належний юридичний захист особа також не може через відсутність економічних важелів. Соціальне забезпечення всіх верств населення, стимулювання рівного та справедливого економічного розподілу природних та національних ресурсів є засобами належної реалізації правової політики недопущення та протидії дискримінації.

Четверту групу гарантій складають юридичні гарантії. На думку М. Строговича, юридичні

гарантії – це ті встановлені законом та нормами права засоби й способи, якими охороняються та захищаються права громадян, припиняються та усуваються порушені права [13, с. 180–181]. Вони мають широкий спектр дії, оскільки включають як належне нормативне регулювання (міжнародні, законодавчі, підзаконні нормативно-правові акти, інші джерела права), так і ті гарантії, що впроваджують діяльнісний аспект захисту (судові та позасудові органи, міжнародні організації, громадські організації тощо).

Вагоме місце серед юридичних гарантій посідає відповідальність, адже її існування є як попереджувальним механізмом, так і засобом відновлення справедливості. Щодо цього О. Гузь зазначає, що, «незважаючи на конкретні кроки держави у сфері запобігання дискримінації на всіх рівнях, відсутність зрозумілої і чіткої кваліфікації певних дій як дискримінації породжує безвідповідальність. Так, дискримінація в Україні практично не карається (а це, у свою чергу, стимулює подальшу дискримінацію)» [14, с. 146].

Висновки. Правова політика у сфері запобігання та протидії дискримінації передбачає існування належного механізму гарантування прав та свобод громадян. Гарантії правової політики недискримінації мають комплексний характер та включають політичні (наявність публічної влади, дотримання принципів демократії та гуманізму), ідеологічні, соціальні та правові (нормативні та інституційні) гарантії.

Література

1. Большой энциклопедический словарь. Т. 1. Москва : Советская энциклопедия, 1991.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Скакун О. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Косум, 2006. 656 с.
4. Жигалкін І. Заборона дискримінації у сфері праці як принцип трудового права. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 26. С. 193–198.
5. Маліцька М., Слободянюк А. Сутність політичної влади та її роль у суспільстві. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29633/9926.pdf?sequence=3>.
6. Скрипнюк О. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). Київ : Логос, 2006. 368 с.
7. Жаровська І. Генезис ідеї відкритості влади. Форум права. 2009. Вип. 3. С. 242–246.
8. Богів Я. Безпосередня демократія як форма реалізації народного суверенітету. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 22. С. 205–213.
9. Бочаріна Н. Гуманізм як базова демократична цінність об'єднаної Європи. Humanitarium. 2018. Т. 40. Вип. 1. С. 7–15.
10. Шевченко А., Ситник О. Правова (конституційна) ідеологія як важлива складова державно-правового розвитку України (стаття 2). Трипільська цивілізація. 2012. № 8. С. 16–20.

11. European Commission, Special Eurobarometer Report 493. 2019. URL: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2251_91_4_493_ENG.

12. Лопушняк Г. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2014. № 2. С. 491–499.

13. Строгович М. Основные вопросы советской социалистической законности. Москва, 1966. 252 с.

14. Гузь О. Норми адміністративного права в механізмі протидії дискримінації людини. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. Вип. 6-1 (1). С. 145–148.